

Quant i com volem créixer?

Vicent Cucarella

decigarrasyhormigas.com

La societat actual persegueix el creixement econòmic perquè l'associa a major benestar i felicitat. No obstant això, una vegada superades les etapes inicials del progrés econòmic, les evidències no són clares en aquest sentit. El creixement permanent comporta perjudicis en l'àmbit individual (estrés, addicció al consum, falta de temps per a la família, etc.) i en el col·lectiu (salut ambiental, consum insostenible dels recursos naturals, privació a generacions futures, etc.). Per tant, l'objectiu principal no hauria de ser el creixement econòmic *per se* (que no és positiu ni negatiu), sinó la millora del benestar individual sota el respecte del benestar col·lectiu, tant actual com futur.

El PIB, el benestar i els recursos naturals

El creixement econòmic se sol mesurar per l'evolució del Producte Interior Brut (PIB) d'un país o zona de referència. És habitual identificar creixement del PIB amb desenvolupament i aquest amb benestar, sense definir què entenem per desenvolupament o progrés. No obstant això, el PIB no és un bon indicador del benestar col·lectiu perquè no mesura determinats aspectes que són difícils de quantificar. En aquest sentit, no té en compte les externalitats, ni la distribució de la renda, ni els costos no monetaris o difícils de valorar (mediambientals, socials, psicològics...), ni determinades activitats (treball domèstic, voluntariat...). Amb l'objectiu de pal·liar aquestes llacunes, en l'actualitat hi ha mesuradors alternatius al PIB. Alguns d'ells, com l'índex de desenvolupament humà (IDH) o l'índex de qualitat de vida (IQV), tracten d'incloure indicadors socials del benestar individual. Altres índexs afegeixen també la consideració de l'efecte negatiu sobre el medi ambient i tenen en compte la contaminació i el consum dels recursos naturals del planeta. Entre aquests últims es troben l'índex de benestar econòmic sostenible (IBES), el PIB verd i l'índex de progrés real (IPR, IPG o GPI). L'evolució d'aquests indicadors s'ha estancat o fins i tot ha disminuït en algunes societats industrials des dels anys setanta, la qual cosa revela que aquestes han sobrepassat el nivell a partir del qual el creixement econòmic ja no es relaciona de manera directa amb un augment de la qualitat de vida col·lectiva, entesa aquesta d'una manera àmplia.

Encara que el creixement representa a *priori* un terme positiu, el creixement material incontrolat està més prop del que podríem considerar un tumor maligne, que s'expandeix a costa de devorar l'organisme. No és possible un creixement basat en el consum permanent dels recursos d'un planeta finit, en el que sembla que ja hem superat els límits ambientals de regeneració. Les estimacions realitzades sobre la nostra [petjada ecològica](#) apunten que des de l'any 1990 estem vivint per damunt de la capacitat de càrrega del planeta. Els països desenvolupats vivim a costa dels recursos que la naturalesa va conservar durant milions d'anys. Actualment, s'estima que la demanda

de la humanitat excedeix en prop d'un [30%](#) la capacitat regeneradora del planeta. Si açò és així, el nivell de consum de recursos ha sobrepassat el nivell sostenible i, per tant, afecta les generacions futures. Seria recomanable que els països, l'impacte dels quals sobre el planeta supera la seua capacitat de regeneració, ajustaren la producció des del punt de vista de la sostenibilitat.

El creixement sostenible i el decreixement sostenible

Hem de canviar, per tant, el simple objectiu de creixement econòmic en termes de PIB i enriquir-lo amb consideracions relatives al benestar actual, al medi ambient, al consum de recursos naturals, als abocadors de carboni i a les implicacions de tot això sobre el benestar de generacions futures. La finalitat no hauria de ser adaptar la societat a les necessitats de l'economia, com sembla ser el patró actual, sinó adaptar l'economia a les necessitats socials i mediambientals.

Disposem ja d'avanços tecnològics que permeten fer un ús més eficient de l'energia i els materials. No obstant això, s'ha comprovat que la millora en l'eficiència no ha sigut suficient per a resoldre els problemes ambientals, a causa de l'incessant creixement de la producció i al denominat efecte rebot o paradoxa de Jevons (per exemple, l'ús de peretes de baix consum acaba revertint en un augment en la intensitat amb què s'il·luminen les llars). S'imposa, per tant, un canvi ideològic que contemple la innovació i l'eficiència, no com a creixement en producció, sinó en qualitat de vida i en respecte al medi ambient. En la mesura que això s'aconsegueixca ens acostaríem cap a un plantejament de vertader creixement sostenible o cap a un altre de necessari decreixement sostenible.

El decreixement sostenible es pot definir com una reducció equitativa de la producció i el consum (principalment en les poblacions amb una petjada ecològica superior a l'admissible), de manera que augmente el benestar humà i millore les condicions ecològiques, tant en l'esfera local com global, i tant en el curt com en el llarg termini. S'ha de tindre present que el consum de recursos és excloent, de manera que un augment en el consum dels països desenvolupats redueix la quantitat de recursos disponibles, tant per als països en desenvolupament com per a les generacions futures.

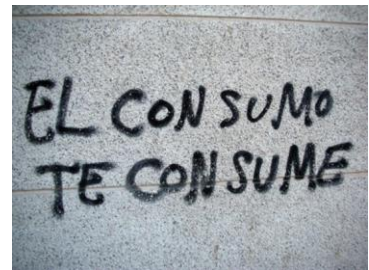
De la mateixa manera que el creixement econòmic tradicional no implica necessàriament progrés humà, el creixement sostenible o el decreixement sostenible tampoc impliquen regressió en termes de benestar, sinó una oportunitat d'augmentar-lo. Això sí, cal entendre el benestar no com un concepte quantitatiu, basat en l'acumulació de béns materials, sinó com un concepte qualitatiu, on primen les relacions humanes, el temps d'oci, la família, l'equitat i la justícia. És en funció d'aquests valors com hauria de sospesar-se qualsevol política o projecte i no tant en orde exclusivament mercantilista.

La simplicitat voluntària

La nostra forma actual de vida espenta cap al consum i el malbaratament, però ¿això ens fa més feliços? En els primers estadis del desenvolupament, el creixement del PIB i del consum duen associat l'increment del benestar. No obstant això, una vegada satisfet un determinat nivell de necessitats, sembla existir consens entre economistes i psicòlegs per a

afirmar que la felicitat i la qualitat de vida col·lectiva deixen d'ajustar-se a l'increment del PIB, especialment quan hi ha grans diferències en la distribució de la renda. Aquesta convicció s'explica pel fet que els diners (i l'adquisició de béns i serveis que permet) és només un component més de la felicitat, en la que hi ha molts altres factors, com les relacions familiars, la comunitat i els amics, la salut, la pròpia càrrega genètica, les relacions laborals, l'ambient social extern i els valors personals cap a la vida. A partir de certs nivells, l'augment en termes de bonança econòmica sol entrar en [contradicció](#) amb la resta de components que conformen el benestar. Des d'aquesta perspectiva, en molts casos seria pertinent revisar el sostre de les nostres necessitats, a fi de reduir el treball que costa satisfer-les. És a dir, consumir menys per a dedicar menys temps al treball remunerat i viure millor.

En l'últim segle ha augmentat significativament la nostra esperança de vida, però l'estrés amb què la vivim provoca que no l'aprofitem adequadament per a ser més feliços. Ben sovint treballem per a poder consumir més i no per a satisfer el vertader al·licient de viure. Simplificar els nostres hàbits de vida pot portar associada una reducció en el temps de treball remunerat necessari per a satisfer les nostres necessitats; la qual cosa també tindria conseqüències en el repartiment del treball. La moderació en el consum i la simplicitat voluntària (*downshifting*) doten de major llibertat als individus perquè trenquen els lligams socials vinculats a la cobdícia. És una proposta d'austeritat, no de pobresa, que consisteix a alliberar-se d'allò superficial per a dedicar-se al més important, no sols en relació amb els objectes, sinó també en l'esfera de les activitats i l'ús del temps (com, per exemple, el dedicat a la família i a l'educació dels fills).

A més, la sobrietat ens permet compartir els recursos no sols amb els habitants de hui, sinó també amb els de generacions futures, en reduir la nostra petjada ecològica. L'actual societat de consum no és generalitzable i resulta, doncs, insostenible. És una qüestió d'ètica intergeneracional i de solidaritat, que proposa una manera de vida que puga ser extensible, que puga ser compartida per tots.

Des de la sobrietat personal cap a la sostenibilitat col·lectiva

A més de les conseqüències personals, la reducció en els ritmes de consum i de producció té l'avantatge de disminuir els impactes negatius del sistema econòmic actual. És per això que s'ha de plantejar tant en l'àmbit personal com en el col·lectiu, en el que resulta imprescindible el compromís de les institucions, fomentant pràctiques més respectuoses amb el planeta i educant en valors més solidaris i més crítics davant del consum.

Incessantment s'advoca per la necessitat d'incrementar el consum per a eixir de la crisi actual i efectivament serà la solució a curt termini; però serà difícil evitar que no es convertisca en la llavor de futures crisis. A llarg termini es fa necessari proposar i fomentar canvis en la perspectiva i animar el debat cap a un esquema diferent, que reenfoque les prioritats personals i col·lectives. És un canvi cultural lent, en el que seria necessari la

col·laboració de les institucions per a crear un clima social favorable a una visió diferent del consum, a acceptar una nova distribució del temps entre el treball remunerat i el no remunerat, a fomentar la reutilització, a rebutjar el malbaratament, a mobilitzar-se pel bé personal i pel col·lectiu. No cal oblidar que els hàbits socials són difícils d'alterar, però tots coneixem grans canvis aconseguits gràcies a campanyes apropiades de sensibilització i a una adequada comunicació (per exemple, la incorporació del vot femení, l'ús del cinturó de seguretat, la percepció davant del tabac, etc.). En aquest sentit caldria incidir també en l'educació que reben les generacions més joves, per tal de donar importància al respecte al medi ambient, fomentar el consum responsable i mesurat, insistir en les conseqüències col·lectives dels nostres actes individuals i evitar instaurar models de comportament personal insostenibles.

Les incomoditats generades per la crisi i la desocupació, així com la desil·lusió de molta gent davant del funcionament d'un capitalisme deshumanitzat, poden facilitar l'interés de determinats grups d'individus per un plantejament de vida diferent. No hauria de desapropiar-se aquesta ocasió per a fomentar estils de vida més senzills, menys consumistes i més respectuosos amb el planeta, tant entre aquelles persones que ho senten com una necessitat com entre les que ho defenen per convicció.

És evident que un plantejament d'aquest tipus suposa un canvi profund i complex, amb molts interrogants per resoldre. Però des d'una perspectiva integral es fa necessari iniciar l'avanç cap a un model més respectuós, tant en l'àmbit personal com en el comunitari. El camí és llarg, però inevitable des del punt de vista de l'honestedat cap a les generacions futures. Per tant, cal començar a caminar en una nova direcció i assumir que anirem aprenent durant la travessia cap a un nou estil de vida, respectuós amb un mateix, amb els altres i amb la llar que tots habitem.

És hora que el creixement econòmic no siga el principal factor a tindre en compte i deixi pas a altres àmbits més respectuosos amb el planeta i amb el benestar individual i col·lectiu, present i futur.

“La dificultat no és tant de concebre noves idees com de saber alliberar-se de les antigues” (J.M. Keynes)

El lector interessat pot seguir amb aquestes lectures:

- Bermejo, Roberto, Iñaki Arto, David Hoyos i Eneko Garmendia. “Menos es más: del desarrollo sostenible al decrecimiento sostenible”, *Cuadernos de Trabajo*, nº 52, Hegoa, 2010.
- Gisbert, Pepa. “Decrecimiento: camino hacia la sostenibilidad”, *El ecologista*, núm. 55, hivern 2007/2008.
- Latouche, Serge. *La apuesta por el decrecimiento*. 2008.
- Latouche, Serge. *Pequeño tratado del decrecimiento sereno*. 2009.
- Manzano, Vicente. *Comportamientos de consumo y decrecimiento sostenible*. 2006.
- NEF. *21 hours. Why a shorter working week can help us all to flourish in the 21st century*. 2010.
- Ridoux, Nicolás. *Menos es más. Introducción a la filosofía del decrecimiento*. 2009.
- Taibo, Carlos. *En defensa del decrecimiento*. 2009.

I també pot trobar motius de reflexió en aquest [vídeo](#).